

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Floremundi Raemundi V. Cl. Olim Consiliarii Regis
Galliarvm Ex Calviniano Catholici Synopsis Omnium hujus
temporis Controversiarum tam inter Lutheranos,
Calvinistas quam alios plurimos. Sive Historia ...**

Raemond, Florimond de

Coloniae Agrippinae, 1655

caput quartum. Quomodo Haeretici Franciscum Regem seducere conati
sint; & quomodo Navarrae Regina Catholicae Ecclesiae fuerit reconciliata.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10880

deliquit, ad se reversum circumstantibus, è quorum numero & iste senex erat, dixisse, à diabolo sibi exprobratum, quod tam longo tempore missificando, multiplicem idololatriam commisset. Cui ego, Atrox sane, inquam, hoc est peccatum, contra diaboli scilicet decalogum, & digna tali auctore exprobratio sive obiectio: qua Lutherum idem etiam exagitavit, ut libro primo ostendimus. Porro in oppido hoc Cleriacensi generali quadam conjuratione primò omnia altaria eversa, statum contracta, ac tota religionis facies mutata fuit, neque ad hoc usque tempus ibi Catholica Ecclesia potuit restaurari. Vah! quam difficile est religionis quam semel cum nutricia lacte quis imbibit, oblivisci! Quod si quis temporalis alicujus commodi respectu religionem mutet, idem tamen ad vomitum facile redibit, & in pristinos errores relabatur. Et quemadmodum natura difficillime vinci potest, ut quæ etià furcis, ut Poeta inquit, expulsa, tamè usque recurrit: sic tamen veram quæ falsa religionis, in qua quis educatus est, opinioniones vix ac ne vix quidem, nisi singulari interveniente Dei gratia, ex hominū animis evelli queunt. Tanti est à teneris assuescere. Hinc D. Augustinus, Valde difficile esse ait, id cui quis assuevit, relinquere, ac voluntatem tanto acrius obniti quanto magis longa consuetudine sit indurata. Et hæc tamen quidem fontem tibi monstravi earum miseriarum quæ primo Aquitaniam, ac deinde universam Galliam inundarunt. Et ut illa prima Novitates istas ac religionis mutationem accepit; sic, quantum ex humano judicari potest ingenio, prostrema ad Catholicæ Ecclesiæ gremium videtur reversura.

QUOMODO HÆRETICI FRANCISCVM

Regem seducere conati sint; & quomodo Navarra Regina Catholicæ Ecclesiæ fuerit reconciliata.

CAPUT TERTIUM.

ARGUMENTUM.

- I. Regis Francisci animus ab hæreticis & eorum fautoribus multipliciter tentatur.
- II. Gulielmus Bellajus Langens ab eodem in Germaniam mittitur: & Missæ quædam forma septem punctis sive articulis comprehensa proponitur.
- III. Rex Philippum Melanchthonem sub fide publica in Galliam evocare statuit.
- IV. Sed sapienti Turnoni Cardinalis consilio sententiam mutat.
- V. Navarra regina ad Catholicam Ecclesiam redit.

VI. Regis ad Melanchthonem Epistolæ, cum hujus ad illum responsio.

I. DVm importunis feminarum illarum precibus, dum variis de religione sermonibus ac disputationibus, atque etiam quorundam imprimis Melanchthonis (qui eodem tempore libellum emisserat de utriusque religionis concordia) & aliorum litteris animus Regis fatigatur; Lutherani id præcipue operam dabant, ut quosdam Ecclesiastici ordinis tam Monachos quam Parochiarum Pastores, ad suas partes traducerent, & non tantum ad exagitanda Ecclesiasticorum vitia, verum etiam ad carpandos, ut videri volebant, in Ecclesia grassantes abusus inflammarent. Nec mora prodeunt mox vanales homines, è suggestu tam in personas Ecclesiasticorum quam universum Ecclesiæ statum varia deblaterantes. Quorum sermonibus ad Regem delatis, rex ipse audire eos decrevit. Ut vero olim Gallus D. Petrum Apostolum, cantu suo erroris admonitum ab interitu retraxit; sic alius quidam Gallus optimum nostrum Regem pæne in extremam perniciem traxisset. Erat vero Gallus hic ad D. Eustachii Lutetiæ Pastor, qui parum abfuit, ut diximus, quin gallicinio suo non è somno homines excitavit sed in exitiabilem atque æternum somnum dederit. Quamquæ enim Lutheri schisma nequaquam probaret, ut quo Ecclesiæ rupta erat unitas, in sermonibus tamè, quos præsertim de Sacramento altaris, habebat, multa valde imprudenter inculcabat, adeo ut aliquando diceret, species illis nequaquam adhærescendum, sed fidei alis ad cælos evolandum esse, illud subinde repetens: *Sursum corda, sursum corda.* & ad eum sensum D. Pauli Apostoli verba allegans, quibus ea quæ supra sunt in cælis, non ea quæ infra sunt in terra, querere nos jubet, postquam Iesus Christus à mortuis resuscitatus, ad dexteram Dei patris cõsedit. Hæc ille verba ad nauseam usque inculcabat: quasi tanti sacramenti nulla habenda esset ratio vel consideratio, sed cor tantum elevandum, nec Christus alibi quæ ad dexteram Dei patris querendus esset. Quid multis? Bellai Cardinalis opera effectum fuit, ut Gallus hic in secretiorè locum vocatus, explicata sua de Sacramento Altaris sententia regi scrupulos non leves injecerit. Idem de aliis quoque Fidei articulis regi quum varie respondisset, ad Inquisitorem missus est; à quo examinatus & damnatus, mox tamen jussu Regis liberatus fuit, ea conditione, si assertiones suas S. Scripturæ testimoniis probare posset. Interea vero Lotharingus & Turnonienses Cardinales Galli hujus cantu excitati, veriti ne

Ff

tex

rex in devia abduceretur, Theologos quosdam cum eo committunt: quibus ille victus, errorē agnovit, ac publice recantavit. Ex antiquis certe illis Patribus, qui ex Apostolica traditione illud, **SURSUM CORDA**, in S. Eucharistiæ sacrificio usurpandum nobis præscripserunt, nemo verba hæc ita interpretanda esse docuit, quasi in altari nihil sit quam panis, aut quasi panis etiã prolatis verbis illis sacramentalibus panis remaneat. At vos quicumq; superbiæ & arrogantia spiritu inflati, vestris tantum, velut supremorum de iis quæ decrevit ac præcepit Ecclesia, iudicium non minus stultis quam ambitiosis opinionibus velificamini; parumper, rogo, antenas demittite, ac vela colligite, ne ad errorum scopulos illisa navi, æternæ salutis naufragium faciatis. Legite sultis, quæ apud S. Dionysium, S. Clementem, & in aliis tam Græcis quam Latinis Liturgiis scripta exstant: invenietis sic ab antiquissimis usq; temporibus in Ecclesia observatum fuisse, ut dum sacerdos ad consecrationem se præparat, illud *Sursum Corda* populo acclamaretur. S. Cyprianus qui vixit anno ducesimo post Christum natum, inquit, Verbis illis, **SURSUM CORDA**, sacerdotem assistentium animos præparare, ac monere, ut omnes suas cogitationes in Deo defixas habeant. Quasi diceret: Agite, fratres! Videtis me jam in eo esse ut grande hoc mysterium & sacrificium à Deo ordinatum perficiam. Corda ergo vestra in cælum sublevate, ut ille, juxta promissum suum, inde ad altare hoc descendat, & virtute verborum quæ proloquutus est, panem & vinum in corpus & sanguinem suum transmutet. Tum vero universus populus unã cum sacerdotibus & diaconis respondere solet: **HABEMUS AD DOMINUM**. Quasi dicerent: Jam nos corda nostra ad Deum elevamus: jam preces nostras cum tuis conjungimus, ut sanctum hoc & tremendum sacrificium perficiatur. Ex quo brutalis ignorantia Ministri cujusdam in Aquitania nostra apparet, qui cum Franciscano Religioso de fide disputans, agebat, magis convenire ut nos in Missæ sacrificio **DEORSUM CORDA** cætamus ut qui credamus, Corpus Christi in altari esse. At qui meminisse ille debuerat, verba illa, *Sursum corda*, usurpari ante verborum Sacramentalium prolationem, quibus panis in corpus Christi transmutatur, per Iesum Christi omnipotentiam, qui hoc ita voluit & ordinavit. Ad Christianam hanc & Catholicam doctrinam confirmandam posse sexcenta à S. Chrysostomi, S. Augustini, & aliorum Patrum scriptis loca afferre: sed quia id propriè ad institutum nostrum non pertinet, supersedeo. Id ergo bona ac sapiens magistra Ecclesia duobus illis verbis docere nos voluit, in Sacramento hoc, non elemento, quod terrestre est, adhærere

cedendum: sed rem cœlestem spectandam: vel ut clarius dicam, non tam ad id quod visibile est, quã quod invisibile animum & cor dirigendum: siquidem duobus his rebus visibili, & invisibili Sacramento hoc constat, ut S. Irenæus docet. Præter Gallum illum alius quidam eiusdem ordinis homo existit, Landrius nomine, qui de Purgatorio quæstione apud Regem movit; homo, ut Reformatorum nostrorum historia loquitur, audacia magis, id est, stultitia, quã scientia instructus. Sed & hic nihilo constantior fuit quam Gallus ille: siquidem ad Regem adductus, eoque audiente examinatus, & ipse palinodiam cecinit, & in omnibus Ecclesiæ censuræ sententiam suam submisit.

II. Dum ita in Galliis vermiculatur hæresis, ac variis occasionebus ac prætextibus longe lateq; proserpit adeoque ipsius Regis animum ac conscientiam quibus potest modis perturbat; res incidit, quæ Novatorum conatus non parum promotura videbatur. Quum enim is rerum Gallicarum esset status, ut Rex bellum in Italia sibi gerendum statueret; ad eam vero rem Germanorum auxilium opus haberet: Gulielmum Bellajum Langævum in Germaniam ad Protestantes Principes qui Smalcaldiam tum conventum agebant misit. Bellajus, quum expositis mandatis, infelicis in Ecclesia schismatis incidisset mentio, Regis nomine Protestantibus indicavit, non displiciturum ipsi si inter Galliarum Catholicos & Germaniarum Lutheranos Theologos disputatio sive Colloquium institueretur: adeoque si Germani in Galliam venire abnuant, suos in Germaniam missurum. Sed in hac omni re Legatus operam & oleum perdidit: siquidem consilia hæc bella, quæ mox sequuta sunt, plane disturbaverunt. Fallitur vero ac fallit, qui nuper in libello, cui titulus est, *Discours des justes procédures* scripsit, Legationis illius finem fuisse, ut controversa religionis capita cum Melanchthone, Bucero & Oecolapadio disceptarentur. Verum quid est, Regem tam feminatum, quas diximus, assidue aures ipsius pulsantium, adeoque ipsius matris Regentis importunitate; tum sua ipsius curiositate (ut qui naturæ quodam instinctu doctos omnes amabat ac favebat) victum, ad Melanchthonem scripsisse, Sylvanestris Episcopi Confessarii sui opera, ut quidam putat, ad id usus. Inprimis vero nescio qua Missa septipunctali, tamquam ariete quodam, animum eius quotidie oppugnabatur, quã nonnulli introducere satagebant, ita tamen ut eadem quam antea in Catholica Ecclesia formam omnia retineret. Quam, ut qualis fuerit intelligatur, paucis describam. Primum constitutum erat, ut sacerdos iisdem quibus in Catholica Ecclesia ritibus ac caeremoniis Missam celebraret:

braret: sic tamen ut populus quoque S. Eucharistia communicaret. Secundò, ut nulla hostia fieret elevatio. Tertiò, eadem quoque non adoraretur. Quartò, ut Eucharistia tam à populo quam à sacerdote sub utraque specie sumeretur. Quintò, ne in hoc sacrificio D. Virginis Deiparæ aut aliorum Sanctorum fieret commemoratio. Sextò, ut ad communionem panis vulgaris massa, uti apud Græcos, adhiberetur, quam sacerdos in altari frangeret, ac post sumtam sibi particulam, reliquam populo sive communicantibus distribuere. Septimò, ne sacerdotes cœlibatus legi adstringerentur. Ecce tibi formam Missæ septipunctalis, de qua tum multi varie diserebant, unoquoque ad sui pedis, vel ut melius dicam, sui cerebri & iudicii modulum eam aptante. Duabus vero rebus Missa hæc à Lutheranis differbat: quod hæc vulgari lingua peragatur, & hostiæ, ut apud Catholicos adhibeantur.

III. Navarra regina interim, pietatis opinione decepta, Regem urgere non cessabat ut sub fide publica Lutheranos in Galliam evocaret. Inter alia quum die quodam privatim cum Rege tam de vitæ quam doctrinæ Protestantium simplicitate colloqueretur, tandem ad Philippi Melancthonis mentionem sermonem deflexit, in quo præter vitæ integritatem ac doctrinæ præstantiam, animi lenitatem ac pacis studium in primis commendabat, à furioso illo tam Lutheri quam Zuinglii impetu valde alienum. Addens, non vanam spem esse, si cum Sorbonæ Theologis committeretur, ignem qui universale Christiano orbi incendium jam miseretur, dissidium religionis extinctum iri; ac brevi futurum, ut sopitis omnibus contentionibus, omnium animi & iudicia in eandem doctrinam conspirent. Rex sororis & aliorum præcibus victus, quum ultro quoque Melancthonis videndi atque alloquendi desiderio teneretur, missis salvi conductus diplomate, hominem ad se venire iussit. Eius rei fama divulgata, Lutherani jam ante victoriam epinicion canebant. Bellus ille nostras Poeta, qui in quodam suo poemate festivo saltu à gallo ad asinum transiit, quique tum aulam histrionicis suis nugis oblectabat, postea vero Davidis Psalterium in rythmos redegit, ut suam quoque symbolam conferret, ita cecinit.

Je ne dis pas que Melancthon

Ne declare au Roy son avis:

Mais de disputer vis à vis,

Nos maistres n'y veulent entendre.

Id est:

Non equidem id iubeam, Regi ne forte Melancthon

Suam explicet sententiam:

At conferre pedem pede, verbaque reddere verbis,

Nostri magistri ecce abnuunt.

IV. Sed periculū hoc bonus ille Franciæ tutelaris Angelus, & Cardinalis Turnonii, Lugdunensis Archiepiscopi, qui muliebres illas technas subolfecebat; prudentia mature avertit ac discussit; è quo ille præ ceteris immortalē laudē ac gloriā est cōsequutus. Quum enim captata occasione, die quodam ad Regē venisset, librū eleganter ornatū manu ferens; ac Rex, ut erat rerum istarū curiosus, Ecquis lepidus ille liber esset rogasset: Cardinalis, Non lepidus tantū, inquit, ò Rex, sed & salutaris hic liber est, ab uno ex primis vestræ Franciæ Episcopis, Irenæo scilicet in Lugdunensi Ecclesia conscriptus. Eum quū paulò ante evoluerem, forte incidi in locum quendam libri Tertii, ubi indicat, quāto studio Apōstoli eos fugerint ac detestati sint, qui Christianæ doctrinæ sanitatē ac veritatē corrumpere nitentur, adeo ut non modo colloquio eorum, sed & ædibus ac locis ubi illi essent, abstinerint. Narrat hic vir sanctus, audivisse se è Polycarpo quum S. Ioannes Apostolus balneum aliquando esset ingressus, & ibidē Cerinthū hæreticum vidisset statim retrolato pede, exclamasse: Fugiamus hinc quantum possumus, ne loc⁹ in quo veritatis hic hostis versatur, nos deglutiat, aut ruina opprimat. Hoc tantus Apostolus fecisse legitur: tu vero ò rex, qui licet potentissimus sis terræ Monarcha, homo tamē es erroris periculo expositus (errare enim, labi ac decipi propriū quodammodo est hominis) Tu, inquam, Lutheranorum antesignanum evocasse dixeris, ut cum eo colloquaris? Nescis, ò rex, quam perniciofa sint eiusmodi colloquia. Inde ad alia digressus, multa in eandem sententiam non minus prudenter quam libere diserebat, ut qui Regi perquam familiaris ac charus esset: quibus scilicet periculis regnum esset objecturus, quā justas diffidentia causas S. Sedi esset præbiturus; quātopere hostiū suorū quū Imperatoris, tū Italiæ Principum res esset promoturus: quibus omnibus tantum effecit, ut Rex solemnī iuramento interposito promiserit, se in Ecclesiæ obedientia permansurum, quoad certi quid, à Concilio generali decerneretur. Verendum sane erat, si Melancthon, homo non minus in disputando acutus quam in dicendo facundus, moribus etiam sedatū quid, ac tota vita simplicitatem quamdam atque integritatem præ se ferens, cū Rege fuisset colloquutus, malū non leve daturū fuisse: ut cujus animus jã ante variis de religionis controversiis, in primis

Ff 2

vero

vero de communione sub utraque specie, disputationibus ita erat implicatus, ut de ea populo concedenda in congressu Nicensi præfens cum Clemente Pontifice egerit. Sed quidquid sit, Lutherani quidem tum aditus fuit obstructus. In ejusmodi quidem hæreticorum colloquiis tamquam sub cineribus ignis latet. Ac velut animalia vel bestiolæ quædam sunt, quarum morsus prius non sentitur, quæ tumor appareat: vel quemadmodum fungi quidam sunt, quorum venenum ita lentum est, ut pedetentim hominẽ absumat: sic hæreseos virus paulatim in animis eorum quos semel afflaverit, magis magisque gliscit. Quæ res tanto periculosior in Rege est, quanto plures ipsius exemplo ad idem faciendũ invitantur: quum verissimum sit quod Poëta dicit:

Componitur orbis

Regis ad exemplum. Nec sic inflectere sensus

Humanos edicta valent, ut vita regentis.

Illo vero privilegio Reges & Magnates gaudent, quod omnes ipsorum actiones, quantumcumque etiam malæ & perniciosæ, probandæ sint. Tanto vero majus in colloquio illo erat periculum, quod initio nec ad defensionem nec ad assultum sufficientibus armis multi ex Catholicis nostris athletis instructi essent.

Verumenimvero ne tam præclaræ feminae ac tanto rege dignæ sororis gloriam obscurare videar; reliqua mihi pertexenda sunt. Certum quidẽ est aliquot ante obitum annis eam errore suo agnito, præcipitium in quo stare videbatur, declinasse, & ad Catholicæ Ecclesiæ gremium reversam esse; protestatam prius, non malitia quadam animi, aut sinistra opinione de majorum religione, sed sola afflictorum hominum commiseratione adductam, quæ hæcenus à se acta essent fecisse. Beza certe ei exprobat, quod gloriam suam multum obscurarit, decipiendam se præbens iis qui facilitate ipsius abutebantur. At illa Reformata Ecclesiæ Historia longe ulterius progreditur, dicens. Eam à Deo derelictam, ad primam suam idololatriam rediisse, sibiq; exitium attraxisse. At ò felix exitium quod salutis fuit initium! O laudabilem & sanctam idololatriam: qua illa jam morti vicina corpus Creatoris sui recipit, animamq; Deo reddidit inter Crucis, quam in lectulo assidue secum habebat, amplexus. Sic enim eam mortuam, Franciscanus quidam Religiosus, Ægidius Calliau nomine, mihi narravit, qui extremam ei unctionem impertivit, & animam exhalantem adstitit. Ex Domina de Riberac, quæ illustri Candaliorum familia orta, in prædictæ reginæ fa-

milia educata fuerat, audisse memini, à Calvinõ eam tam litteris quam internunciis crebro fuisse monitam, ut veritatem omni studio propugnaret; illum vero vicissim ab ipsa rogatum, ut ad se venire non gravaretur, quo melius edocta, errorem agnosceret atque emendaret. Sed ut Mutianus olim de nescio quo dixit. Consilium lubenter eum dare, sed periculum omne averfari, ut tubicen ille in Æsopi fabulis, qui classicum quidem canit aliosque ad prælium excitat, ipse vero statim de tuto loco sibi prospicit: sic Calvinus suos ad martyrii gloriam vehementer accendebat, eamdem vero ipse remis velisque fugiebat. Eodem tempore quo Navarra regina Novatoribus favebat, Ferrariæ quoq; Ducissa, regio & ipse Franciæ Regum sanguine orta, majori eisdem studio proferebatur. Mirambellus certe Ferrariæ novam illam religionem hausit, quam deinde non Santonibus nostris tantum intulit, sed & posteris suis quasi hæreditariam tradidit. Ibidem Antonius Pontius, unus ex præcipuis Aquitanicæ Nobilitatis, Catholicæ Ecclesiæ repudium misit, cum qua tamen nõ multo post in gratiam rediit; ac deinceps in mediis illis bellorum civilium incendiis majorum religionem ita propugnavit, ut in patriæ cineribus præne fuerit sepultus. Cum hoc ego de Hæreseos ortu & aliis rebus sæpe colloquutus sum, ut qui naturæ quodam instinctu litteras valde amatet, & consiliorum ac factorum etiam seceret à Francisco & Henrico regnantibus susceptorum, gnarus erat: sed quia tum de Historiæ hæc conscribenda ne cogitabam quidem, multa ex ipso audita memoriam meam effugerunt; quædam tamen retinui, inter quæ & hoc est quod paullo ante de Cardinali Turnonio recitavi.

Doctus quidam & ætate profectus Monachus; Dominicanæ familiæ, Benearnensis patria, Aradsum nomine, exemplum mihi monstravit Epistola cujusdam, quam Melanchthon ad Rufum illum, cujus non uno loco mentionem supra fecimus, scripserat, utq; Margaritæ Navarra reginæ eam legeret, rogaret: quæ hoc loco lubens inseruis, nisi ea nescio quo casu mihi perisset; ut nimirum lectori ostenderem, quibus artibus nostri temporis hæretici, Arrianorum ac reliquorum qui umquam exstiterunt, exemplo, aures atq; animos Principum incantare, ac subdolis suis, sed aliquo pietatis ac sanctitatis colore tinctis verbis ac rationibus in nasam suam attrahere conati sint. Ut vero damnum hoc quodammodo resarciam, & lectoris animo aliqua ex parte satisfaciam, tam regis ad Melanchthonem Epistolam,

iam, quam hujus ad illam responſionem velut ſuccurrabo. Regis nomine ſcripta Epiftola ſic habet.

Jam pridem ex Gulielmo Bellaio Langæo, Cubiculario noſtro, & privati noſtri Conſilii Cõſiliario, ſingulari tuum concordia faciendæ, & turbarum ac diſſidiorum in Eccleſia componendorum deſideriũ intellexerã; poſtea vero tam ex litteris ad ipſum ſcriptis, quam ex Barnabæ Vocæi ſermonibus etiam cognovi, lubenter te ad nos venturum, ut cum Doctõribus & Theologis noſtris de reducenda ad unionem Eccleſia, & antiqua Eccleſiaſtica diſciplina ac politiã reſtauranda conferres: quã rem ego omni ſtudio ac ſollicitudine complecti ac promovere cupio. Sive igitur venias ut privatus, ſive publico nomine legatus, mihi longe eris gratiſſimus, ac re ipſa me & pacis, & Germaniã dignitatis perquam ſtudioſum experieris, &c.

Ad hanc Epiftolam Melanchthon reſpondit:

Quamvis pulcherrimum Franciã regnum, Rex Chriſtianiſſime ac potentiſſime, multis aliis rebus quibus undique ornatum cernitur, omnia alia regna excellat: inter præcipuas tamen laudes principem locum id obtinet, quod bonarum litterarum ſtudiis præ ceteris floruit, & pro Chriſtianiã religionis defenſione aſſidue excubavit. Unde etiam Chriſtianiſſimorum nomen Reges ipſius merito adepti ſunt: quã quidem laus maxima & auguſtiſſima eſt omnium quacumque in hac terra homini tribui poſſunt. Quare Regiã veſtrã Majeltati niſi laudabilius eſt ac honorificentius, quam quod etiam hoc tempore de Eccleſia, non violentis remediis, ſed Rege optimo ac Chriſtianiſſimo dignis rationibus, conſervanda laborat: dum in tantis diſſenſionibus tam unius quam alterius partis vehementiam ita reprimere ac moderari ſtudet, ut explicata & reſurgata Chriſtianiã doctõrina, & Jeſu Chriſti gloria, & Orãinis Eccleſiaſtici dignitati, & paci publicã conſulatur. Nihil certe tantam gloriam ac laudem meretur, quam ejuſmodi deſiderium; ejuſque auctores ac ſuaſores; niſi Rege dignius cogitari poteſt. Quapropter Majeltatem veſtram rogo atque oro, ut in hanc curam ac cogitationem omnibus viribus incumbere non ceſſet. Quamvis enim publica illa diſſenſio diſſolutis quibuſdam ac pravis Doctõribus aditum in locis quibuſdam patefecerit: multa tamen à bonis viris in apertum producta ſunt, quã commonſtrari atque in Eccleſia conſervari permagni intereſt. Ac licet petulantia malorum reprimendã ſit: Regiam tamen veſtram Majeltatem obſecro, ne

quorũdam ſcriptorum acerbitate eõ abduci ſe patiatur, ut etiã ea quã bona ſunt & Eccleſiã utilia, eliminentur. Ad me quod attinet, numquam immoderate eorum opinionones mihi placuerunt, qui pulcherrimum illum & ſanctiſſimum Eccleſiã ordinem corruerunt ac diſſolverunt, ut quo omnes nihil charius & antiquius habere debent. Et quia ſcio, impenſe te favere omnibus iis qui in eo quo ego litterarum genere verſati ſunt: Deum teſtor, me quamprimum Regiã veſtrã Majeltatis aſpexi epiftolam, omne ſtadium ac diligentiam adhibuiſſe, ut quanto cyus mihi ad Majeltatem veſtram proficiendi eſſet facultas, ut qui nihil magis in votis habeam quam Eccleſiam pro virium mearum tenuitate juvare. In bonam vero ſpem erectus ſum, poſtquam intellexi, Regiam veſtram Majeltatem, pro ſingulari ſua prudentia & pietate nihil magis deſiderare, quam ut publicã utilitati & divinã gloriã in omnibus proſpiciatur. Quantis verõ diſſicultatibus impeditus jam teneor, ex Vocæo Majeltas veſtra cognoscet: quã etſi profectionem meã retardarunt, animũ tamen à priſtino diſſidia Chriſtianiã religionis componendi propoſito ac deſiderio nequaquam dejecerunt; uti Vocæus Regiã veſtrã Majeltati latius declarabit. Quod ſuper eſt, Regiã veſtrã Majeltati humilime me commendo, ac promitto, me ad bonorũ ac doctõrum hominũ qui in Eccleſia ſunt; judicia, meum ſtadium ſemper accommodaturum. Chriſtus Regiam veſtram Majeltatem florentem & incolũmem conſervet ac gubernet, ad communem totius orbis ſalutem, & divinã gloriã illuſtrationem. Ex Saxonia, V. Calendas Septembris, M. D. XXXV.

Non multo poſt idem Melanchthon ad eundem Regem libellum quendam miſit, hoc titulo inſcriptum: *Conſilium de moderandis Religionis controverſis, ad Gallos*: in cujus initio Papã auctoritatem ac poteſtatem in Eccleſia Monarchicam concedit, quum ob alia, tum hoc potiſſimum reſpectu, ut univerſalis doctõrinã conſenſus inter omnes quã ſub Eccleſiã ſunt obedientia, retineatur. Ibidem dicit, magnam illam auctoritatem ac poteſtatem, quam Papa in regna & imperia obtinet, nec ad Eccleſiam, nec ad Evangelium quidquam attinere. Hanc propoſitionem indigniſſime tulit Lutherus, cujus omnia ſtudia eo directã erant, ut Papalem illam majeltatem, quã vel ſolo nomine erat terribilis; deiceret ac proculcarer. Econtra Melanchthon tam doctõrinã moderationem atq; intellectum quam ceremoniarum atq; abuſuum correctionẽ ad Papam

remittebat: iniquum esse ducens, ut quod ab unius dependet arbitrio, ad plurium judicia referatur. Quia vero sciebat Lutherus, quanti Melanchthon passim ab omnibus in Germania fieret, consilium ejus sive opinionem de moderandis religionis controversiis vellicare aperte non audebat, quamvis privatim ea de re sæpe conquereretur. Reliquos concordia à Melanchthone proposita articulos omittere, tanto periculosiores quanto propius à Catholica religione aberant. Nunc ad institutum revertor.

QUOMODO FRANCISCUS I. REX GAL-
liæ regnum à periculo & interitu vindicavit.

CAPUT QUINTUM.
ARGUMENTUM.

- I. *Lutheranorum machinationes.*
- II. *Eorum audacia rex offenditur.*
- III. *Regis oratio.*
- IV. *Sex Lutherani combusti.*
- V. *Catholica Ecclesia Francisco I. Galliarum regi, & Carolo V. Imperatori salutem suam & incolumitatem debet.*
- VI. *Franciscus I. Rex insigni à Theodoro Beza injuria affectus.*

QUAMQUAM vero Lutherani, ob tot undique objecta impedimenta & obstructos ferme omni ex parte aditus, inter spem ac metum diu ambigui hærent; animum tamen nequaquam despondentes, quanto acius premebantur, tanto obnitebantur & ipsi pertinacius, neque ullam plane artem omitebant, qua conatus suos promoveri posse sperabant. Verum ecce, dum jam in portu navigare sibi, ac voti compotes videntur, contrario vento abrepti, pæne naufragium fecerunt. Neque enim eo contenti quod passim per totum regnū libellos suos Latina & Gallica lingua scriptos disseminassent, etiam in secretis regis conclave, pueri cujusdam, qui myropola regio, Ferrero nomine, inferviebat, ad id opera abusi, complusculas scedulas & chartas intulerunt, immo in ipso cœnaculo sparserunt. Quin eò progressa est ipsorum insolentia, perpetua hæreseos comes, ut cubiculi regii janua nescio quæ Edicta affixerint, quibus Regi, nisi novo Evangelio locum daret, divina ira denunciabatur. Quod die cernere erat Fontis-bellaquei vel Luparia portis, itemq; in cœpitis passim & triviis urbis Pa-

risiensis libellos ejusmodi, tam scriptos quam typis expressos, magno numero affixos, adeo ut annus quidam ejus tēporis nomen inde acceperit, vulgo *L'annee des placards*, id est, Annus libellorum sive Pasquillorum dictus. In his tota Ecclesia omnique ejus ordo & politia lacerabatur, in SS. Missæ sacrificium præcipue horrendæ effundebantur blasphemix, hoc tandem addito Epilogo: Omnes Episcopos & sacerdotes esse pseudoprophetas, dånabiles, seductores, apostatas, lupos, mercenarios, idololatrias, impostores, mendaces, proditores, fures, blasphematores, execrables, animarū homicidas, Jesu Christi abnegatores, divini honoris prædones, ipsi diabolis deteriores. Hæc elogia sunt, quæ in famoso libello, Novi-castris apud Helvetios impresso, & à Farello, ut creditur, cõposito, sacro ordini tribuuntur: quæ in idem secundo libro hæreticorum Martyrologii inserta leguntur: dignum scilicet tali opere frontispicium. Hoc imprudenti zelo, ait auctor ejusdem Historiæ Ecclesiasticæ, rē & spem omnem fuisse everfam, Rege penitus alienato, qui jam, ut ipsi dicunt, gustum aliquem veritatis perceperat, adeo ut & à sorore Navarra regina & duobus Langæis fratribus, quorum alter Episcopus erat Parisiensis, persuasus, magnum illum Philippum Melanchthonem, ad cognoscendam plenius causam ad se evocavit.

Porro optimus hic & sapientissimus Princeps, tanto in religione sua constantior quanto magis impugnabatur, impudentissimorum hominum sub Reformationis prætextu Ecclesiæ exitium molientium, nec à minis interim abstinentium, audacia atque insolentia offensus, in ejusmodi libellorū auctores diligenter inquiri iussit. Neque enim quidquam sibi antiquius ac prius habendum existimabat, quam ut laudem illam & honorem quem Pius II. ad Ludovicum XI. scribens, Regibus nostris tribuit, illibatam ad posteros transmitteret: Nimirum Franciæ Regum proprium esse, Catholicam religionem & Ecclesiastici ordinis dignitatē tueri. Quemadmodum vero incendia sæpe non aqua tantum, sed ædificiorum demolitione restinguuntur, ut scilicet materia & alimentum igni subtrahatur, sic Rex mandavit, quo hæresi gliscenti statim obviaretur, ut sine ulla tergiversatione vel exceptione ii qui Ecclesiæ rebellarent, & de Fide Catholica male sentirent, severe coercerentur, atq; insanabiles è medio tollerentur. Hinc rogi exstructi atq; incensi, hinc patibula & furcæ, futura Lutheranorū diversoria, erecta sunt: quod quidem unicum contagiosum hujus